

С Т А Н О В И Щ Е

от проф. д.ф.н. Албена Кирилова Вачева

за дисертационния труд „Време и пространство в българския роман и филм след Втората световна война (Противоборство на сакрално и профанно време и пространство)“

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по **професионално направление 2.1 Филология, докторска програма „Българска литература“ – Българска литература след Втората световна война**

Докторант: Димитър Радев РАДЕВ

Научен ръководител: проф. д-р Иван ИВАНОВ

1. Научни постижения на дисертационния труд

Представеният за публична защита дисертационен труд се състои от три глави, заключителна част и списък с използваната и цитирана литература. Общият обем на работата възлиза на 273 стандартни страници.

Изследването на магистър Димитър Радев се полага в едно междудисциплинарно научно поле, в което си дават среща литературата, словото, и киното, визуалното. Два напълно различни езика, които изграждат сложна комуникативна среда, провокираща рецепцията на публиката – читатели и зрители – на различни нива. Четенето на дисертационния труд през такава перспектива може да даде ключ към разбирането на някои от подходите при анализа, който към доизгражда методологичния си инструментариум, включвайки в себе си и опити за психоаналитично концептуализиране/разбиране на герои, ситуации и дори авторски и режисьорски решения. В резултат на това ясно се открояват техниките на „затвореното четене“, което през цялото време успява да удържа дистанция спрямо възможните, а понякога и необходими дори и за този тип изследвания, контекстуализации. Съпоставките и анализът се запазват в устойчива последователност от началото до края на изложението на ниво текст – словесен и визуален. За сметка на това, там, където аналитичните техники налагат разкриване на контекстни полагания, се забелязва един специфичен и често използван риторически похват на автоаргументация, извеждана от текста и препращаща отново към самия

текст. Посредством него изводите се мотивират чрез внасянето на различни техники на текстуални десемантизации, което ги поставя в колажна по своя вътрешен характер интерпретативна рамка. Словесни и визуални картини се пресрещат, взаимно се редуцират или хипертрофират, за да представят някои от изводите посредством логическата им противоречивост.

Отделните глави са наречени части и в тях последователно се проучват връзките, по-тесни или хиперлаксови, между романа и филма „Железният светилник“ (първа), „Време разделно“ (втора) и „Възвишение“ (трета). Ключово за проучването е понятието времепространство (хронотоп). Неговите измерения се търсят и разкриват както в сферите на сакралното и профанното, така и във вътрешните логики на психологическите мотивации, които свеждат трансцендентното до философското и етическото. Срещата на Султана и Стоян е представена надисторически, тя е и умишлено деконтекстуализирана, за да изпъкнат специфичните детерминации на философското осмисляне на човешкото. Свободата като фундаментален избор, поместването на другия в себе си, иконичният образ на другия като изображение на истината, доброто и красивото, са принципи, които чрез техниките на игнориране на социално-историческото, водят до интересни изводи и наблюдения. Радостта – при анализа на „Време разделно“ (с. 203) – също. С уговорката, че някои от тях се нуждаят от допълнителна аргументация, може да се каже, че подобен прочит има своето място за разгръщането на критическите експерименти върху словесното и визуалното. Като страничен ефект, може би, се получава усещането за вписаност на самия аналитичен текст във вътрешния диалог между творбите и допълването на семантичната им структура. Друг резултат, който също е лесно забележим, това е отстраненото удържане на текста от идеологиите, изграждащи епистемологичните характеристики. Това е важна конструктивна особеност, която гледа на произведенията през призмата на универсализирани значения, изведени от работата и за нуждите на собствения анализ.

Езикът на изложението също заслужава внимание, защото той носи структурата и предполага цялото интерпретативно многообразие на прочитите/гледанията. Езикът е доминиращо философско-есеистичен, което предполага и картинно-ситуационния характер на свързаните части в кохезионно единство. Картините са ярки и многоаспектни, илюстративно-показни и същевременно значещи. Представени са кинематографично – със смени на фокуса, с редуването на едър план и отдалечени панорамни перспективи, с минималистични проекции и наративни хипертрофии. Именно като хипертрофирала конструкция може да се чете

„автобиографичният дневник в романа „Време разделно“ (с. 11) и „дневниковото“ във „Възвишение“, които са далеч от класическото определение за жанра. Онова, което мотивира употребите на „дневника“ в текста на дисертацията, е неговото полагане в широк философски дискурс, при който дневник може да е не само хронологичното маркиране на събитията, а и осмислянето, припознаването, страхът, търсенето и отдалечаването от трансцендента. И тук в работата се демонстрира едно постмодерно разрушаване на жанровите граници, едно фасетъчно тълкуване/употреба на жанровите норми, което се забелязва и на ниво език, и на ниво анализ и свързаност на заключенията.

За разбиране на проучването е важно също така да се посочат сложните референции, изградени между филми от различен порядък, въз основа на тяхната семантична натовареност. Работата съдържа множество препратки към множество ленти с различни сюжети и социални предположения. Онова, което позволява прилагането на такъв подход, е именно навлизането в семантичните дълбини на визуалния наратив, което позволява множество хетерогенни прочити. Прочити, кореспондиращи с постмодерното колажиране. Това пряко кореспондира с разбирането на Дейвид Дамрош, че литературата не само е положена в режим на комплементарност спрямо другите изкуства, но и често пъти влиза в открита конкуренция при предлагането на едни или други сюжетни цялости, както и на ключове за тяхната интерпретация (с. 224–225). В резултат на това, твърди Дамрош, цитиран от колегата Радев, „литературоведите могат да имат неловкото чувство, че литературата губи от конкуренцията. Тъй като читателите отстъпват на зрителите, резултатите могат да бъдат почти неузнаваеми дори когато е открит литературен предшественик“ (с. 225). Разбиране, което дава свобода за релативизирането на отношенията *филм – литературен текст*.

2. Оценка на представените материали

Предоставените материали показват процедурна последователност, съобразена с всички нормативни документи за придобиване на образователната и научна степен „доктор“. Вътрешната защита е проведена в предвидените срокове и в хода на обсъждането докторантът успешно е защитил докторската си теза пред първичното звено. Външната защита и състава на Научното жури са определени със Заповед РД-38-115/21.02.2024 на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Авторефератът представя в пълнота текста на дисертацията. Посочените в него приноси са реални и научно обосновани. Справката за публикационната активност на докторанта Димитър Радев представлява списък със седем статии, което е в пълно съгласие с минималните наукометрични изисквания. В текста на дисертационния труд не се регистрират никакви опити за плагиатство и/или некоректно използване на чужди авторски идеи и тези, което се потвърждава и от направената справка за оригиналността на труда. С категоричност същото може да се каже и за приложените от автора публикации, свързани с темата на изследването.

3. Заключение

Подкрепям и препоръчвам на членовете на уважаемото Научно жури да присъдят образователната и научна степен „доктор“ на Димитър Радев за труда му „Време и пространство в българския роман и филм след Втората световна война (Противоборство на сакрално и профанно време и пространство)“.

22.03.2024

София

Рецензент:.....

проф. Албена Вачева